

ΒΑΣΙΛΗΣ ΦΑΛΑΡΑΣ

Η ΨΥΧΑΝΑΛΥΤΙΚΗ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ

Θεωρητικές έννοιες
και όψεις
της πρακτικής

ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

Η ΨΥΧΑΝΑΛΥΤΙΚΗ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ

Θεωρητικές έννοιες και όψεις της πρακτικής

.....

Διόρθωση: Όλγα Παπακώστα
Εξώφυλλο: Κώστας Χουχουλής

Copyright © 1999 «ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ» - Β. Σ. ΦΑΛΑΡΑΣ
για την ελληνική γλώσσα σε όλο τον κόσμο

Η πνευματική ιδιοκτησία αποκτάται χωρίς καμιά διατύπωση και χωρίς την ανάγκη ρήτρας απαγορευτικής των προσβολών της. Κατά το Ν. 2387/20 (όπως έχει τροποποιηθεί με το Ν. 2121/93 και ισχύει σήμερα) και κατά τη Διεθνή Σύμβαση της Βέρνης (που έχει κυρωθεί με το Ν. 100/1975), απαγορεύεται η αναδημοσίευση, η αποθήκευση σε κάποιο σύστημα διάσωσης και γενικά η αναπαραγωγή του παρόντος έργου με οποιοδήποτε τρόπο ή μορφή, τμηματικά ή περιληπτικά, στο πρωτότυπο ή σε μετάφραση ή άλλη διασκευή, χωρίς γραπτή άδεια του εκδότη.

ΒΑΣΙΛΗΣ ΦΑΛΑΡΑΣ

Ψυχίατρος, Διδάσκων Ψυχαναλυτής-Ψυχοθεραπευτής (Ελληνική Εταιρεία
Ψυχαναλυτικής Ψυχοθεραπείας),
Μέλος Ι.Ε.Ρ.Σ. και Ε.Ε.Ρ.Ρ.,
Διδάκτωρ Ιατρικής Σχολής Πανεπιστημίου Αθηνών

Εκδόσεις «ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ»

Ακαδημίας 88, 10678 Αθήνα. Τηλ. 3302415, 3820612 - fax 3836658

Βιβλιοπωλεία:

- Γ. Γενναδίου 6, 10678 Αθήνα. Τηλ. 3817826, 3806661
- Στοά Ορφέως, Στοά Βιβλίου, Πεσμαζόγλου 5, 10559 Αθήνα, τηλ. 3211246

Υποκατάστημα Θεσσαλονίκης:

Κ. Μελενίκου 30, 54635 Θεσσαλονίκη. Τηλ. 245222

ISBN 960-344-677-7

616.5531 4 (02)
Φρη

Τ.Ε.Ι. ΑΘΗΝΑΣ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
εισ. 41482

ΒΑΣΙΛΗΣ ΦΑΛΑΡΑΣ

ΔΩΡΕΑ

Η ΨΥΧΑΝΑΛΥΤΙΚΗ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ ΘΕΩΡΗΤΙΚΕΣ ΕΝΝΟΙΕΣ ΚΑΙ ΟΨΕΙΣ ΤΗΣ ΠΡΑΚΤΙΚΗΣ

.....

ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ
ΑΘΗΝΑ 1999

Περιεχόμενα

Πρόλογος	11
Κεφάλαιο 1: Η θεωρία της ψυχαναλυτικής θεραπείας	15
Μεταβίβαση	17
Αντίσταση	20
Θεραπευτική συμμαχία	22
Αντιμεταβίβαση	24
Ερμηνεία	26
Θεραπευτική διεργασία	27
Ψυχαναλυτική διαδικασία	28
Θεωρία των αντικειμενοτρόπων σχέσεων και ψυχαναλυτική θεραπεία	29
Βιβλιογραφία	33
Κεφάλαιο 2: Ενσυναίσθηση και ψυχαναλυτική διαδικασία	35
Συζήτηση	49
Βιβλιογραφία	54
Κεφάλαιο 3: Ο θεραπευτικός ρόλος της παλινδρόμησης	57
Κλινική παρουσίαση	68
Βιβλιογραφία	73

Κεφάλαιο 4: Εσωτερικές αντικειμενοτρόπες σχέσεις και μεταβίβαση	75
<i>Βιβλιογραφία</i>	<i>84</i>

Κεφάλαιο 5: Σημειώσεις για την προβλητική ταύτιση	85
<i>Προβλητική ταύτιση και προβολή</i>	<i>95</i>
<i>Παθολογικός ή φυσιολογικός μηχανισμός;</i>	<i>96</i>
<i>Προβλητική ταύτιση και υποκειμενική εμπειρία του αναλυτή</i>	<i>99</i>
<i>Προβλητική ταύτιση και τεχνική</i>	<i>101</i>
<i>Παραδείγματα</i>	<i>102</i>
<i>Βιβλιογραφία</i>	<i>108</i>

Κεφάλαιο 6: Ψυχαναλυτική ψυχοθεραπεία και δύσκολος άρρωστος: Μερικές πλευρές της θεραπευτικής διαδικασίας	111
<i>Βιβλιογραφία</i>	<i>125</i>

Κεφάλαιο 7: Αντιμεταβίβαση και ψυχαναλυτική τεχνική	127
<i>Βιβλιογραφία</i>	<i>148</i>

Κεφάλαιο 8: Η δυναμική του ενδιάμεσου χώρου	151
<i>Βιβλιογραφία</i>	<i>161</i>

Κεφάλαιο 9: Παρατηρήσεις για το ρόλο της ερμηνείας	163
<i>Κλινικά παραδείγματα</i>	<i>172</i>
<i>Βιβλιογραφία</i>	<i>178</i>

Κεφάλαιο 10: Ερμηνεία και μη ερμηνευτικοί θεραπευτικοί παράγοντες	179
<i>Βιβλιογραφία</i>	<i>194</i>

Κεφάλαιο 11: Η δυναμική της σιωπής	197
<i>Κλινική παρουσίαση</i>	<i>207</i>
<i>Βιβλιογραφία</i>	<i>212</i>
Κεφάλαιο 12: Ο ρόλος της κατανόησης στη σχέση μητέρας-παιδιού και στην ψυχαναλυτική θεραπεία	213
<i>Βιβλιογραφία</i>	<i>228</i>
Κεφάλαιο 13: Μερικές παρατηρήσεις για την ψυχαναλυτική θεωρία και τεχνική	229
<i>Βιβλιογραφία</i>	<i>238</i>
Κεφάλαιο 14: Ψυχαναλυτική θεραπεία και ψυχική αλλαγή	239
<i>Βιβλιογραφία</i>	<i>253</i>
Ευρετήριο όρων	255
Ευρετήριο ονομάτων	265

Πρόλογος

.....

Όσα γράφονται σε αυτό το βιβλίο πηγάζουν από την προσπάθεια να διαμορφώσω πρώτα ο ίδιος μια σαφή αντίληψη και μετά, όσο μπορώ, να συνθέσω και να παρουσιάσω σε μια κατανοητή μορφή ορισμένες από τις πιο σημαντικές — κατά τη γνώμη μου — πτυχές της ψυχαναλυτικής διαδικασίας. Με τον όρο αυτό ουσιαστικά αναφέρομαι στη διαδικασία της παλινδρόμησης του αρρώστου, καθώς και στη φύση, την εξέλιξη και τη διαπλοκή της μεταβίβασης με την αντιμεταβίβαση. Αναφέρομαι, επίσης, στις διαδικασίες της ερμηνείας και της κατανόησης αυτών των φαινομένων.

Τα θέματα τα οποία επιλέχθηκαν και ο γενικός θεωρητικός τους προσανατολισμός έχουν να κάνουν με μία πεποίθηση ότι η σχέση ανάμεσα στον αναλυόμενο και τον αναλυτή αποτελεί ένα κεντρικό παράγοντα, εντελώς καθοριστικό για την ποιότητα της θεραπευτικής διαδικασίας.

Τα περισσότερα από τα κείμενα που παρατίθενται εδώ παρουσιάσθηκαν σε συνέδρια ή ημερίδες, ή δημοσιεύθηκαν σε ορισμένα περιοδικά. Έχουν γραφεί με ένα διττό στόχο: από τη μία πλευρά να συμβάλουν στην ανταλλαγή απόψεων με έμπειρους συναδέλφους, και από την άλλη να γίνουν κατανοητά από το κοινό που παρακολουθεί αυτά τα συνέδρια ή διαβάζει τα εν λόγω περιοδικά. Με άλλα λόγια, τα κείμενα αυτά γράφηκαν για να γίνουν κατανοητά

από νέους θεραπευτές ή αναλυτές, από εκπαιδευόμενους, αλλά και από άλλους επαγγελματίες του χώρου της ψυχικής υγείας οι οποίοι ενδιαφέρονται και παρακολουθούν θέματα που σχετίζονται με την ψυχανάλυση και την ψυχοθεραπεία. Από τη σκοπιά αυτή, το βιβλίο έχει και μια διδακτική φιλοδοξία στοχεύοντας να συμβάλει στην κατανόηση μιας σειράς σημαντικών εννοιών (εμπαθητική κατανόηση, προβλητική ταύτιση, παλινδρόμηση κ.λπ.), που αναφέρονται στη μία ή στην άλλη πλευρά της θεραπευτικής διαδικασίας.

Πρέπει, πάντως, να κάνω μία διευκρίνιση. Παρότι όσα παρουσιάζονται εδώ γράφηκαν και με ένα διδακτικό στόχο, δεν έχουν την έννοια κάποιων κανόνων τους οποίους ο νέος αναλυτής (ή ο νέος ψυχοθεραπευτής) θα πρέπει να μάθει και οπωσδήποτε κάθε φορά να ακολουθεί. Τέτοιοι κανόνες άλλωστε — με κάποιες λιγοστές, πασίγνωστες εξαιρέσεις — δεν είναι δυνατόν να υπάρξουν στο χώρο που μας απασχολεί. Είναι σημαντικό για το νέο αναλυτή να μελετήσει και κυρίως να συζητήσει το υλικό των θεραπειών του σε εποπτείες, έτσι ώστε να αφομοιώσει μία βασική τεχνική: να μπορεί να κινείται με άνεση στη θεραπευτική διαδικασία και να έχει κάποιες σαφείς ιδέες για το πότε και το πώς θα ερμηνεύει. Από την άλλη όμως πλευρά, θα πρέπει να υπογραμμισθεί ότι κάθε ανάλυση και κάθε ψυχοθεραπεία έχει τα δικά της χαρακτηριστικά και ιδιαιτερότητες. Κάθε άρρωστος¹ είναι μία μοναδική περίπτωση, όπως μοναδική με τα δικά της ιδιαίτερα χαρακτηριστικά είναι και η σχέση που δημιουργεί μαζί μας. Έτσι, οι γνώσεις που κάποιος αποκτά μελετώντας ένα βιβλίο (ή συζητώντας μία θεραπεία του στην εποπτεία) απαιτούν, στην πρακτική τους εφαρ-

1. Ο «άρρωστος» αυτού του βιβλίου, δεν είναι άρρωστος με την τρέχουσα ιατρική έννοια. Πιο σωστό θα ήταν να γράφω πάντα «αναλυόμενος» ή «θεραπευόμενος». Το «άρρωστος» όμως, καλώς ή κακώς, έχει επικρατήσει στην καθημερινή ορολογία — τουλάχιστον στους χώρους όπου κινούμαι και εργάζομαι.

μογή, πλαστικότητα και ευελιξία για να μπορούν να ανταποκρίνονται στις απαιτήσεις της στιγμής και στις ανάγκες που κάθε φορά ανακύπτουν. Ίσως αυτό κάνει τη δουλειά πιο δύσκολη, αλλά ταυτόχρονα πιο ενδιαφέρουσα και δημιουργική.

Σε αυτό το σημείο θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά όλους όσοι μου συμπαραστάθηκαν, με άμεσο ή έμμεσο τρόπο, σε αυτή τη δημοσίευση. Στην κυρία Αθηνά Αλεξανδρή οφείλω πολλά και σημαντικά πράγματα, όπως επίσης και το ότι μου προσέφερε μεγάλη βοήθεια με τις παρατηρήσεις που έκανε πάνω σε ένα τμήμα αυτού του βιβλίου. Επίσης, ο Ματθαίος Γωσαφάτ, ο Δημήτρης Κυριαζής, ο Ηλίας Λιακόπουλος και ο Βασίλης Μαούτσος με βοήθησαν με τις υποδείξεις τους σε ορισμένα κεφάλαια. Κυρίως, όμως, θα ήθελα να ευχαριστήσω τον Γρηγόρη Βασιλαματζή: διάβασε το κείμενο από την αρχή μέχρι το τέλος του και η βοήθεια που μου προσέφερε ήταν πραγματικά πολύτιμη. (Καθώς όμως, με τους συναδέλφους, δεν είχαμε πάντα στα διάφορα θέματα τις ίδιες απόψεις, θα πρέπει να σημειώσω πως για ό,τι γράφεται εδώ η τελική ευθύνη είναι αποκλειστικά δική μου).

Μια ιδιαίτερη αναφορά θα ήθελα να κάνω στη θερμή συμπαράσταση την οποία είχα — κυρίως, σε μία πρώτη φάση της σταδιοδρομίας μου — από τον Τάκη Σακελλαρόπουλο (τον οποίο ευχαριστώ και για τις παρατηρήσεις του πάνω σε ένα τμήμα αυτού του βιβλίου) και τον Θανάση Τζαβάρα. Πάνω από όλους, θα πρέπει να ευχαριστήσω τους ανθρώπους που απευθύνθηκαν σε μένα και μου εμπιστεύθηκαν την ψυχολογική τους ζωή και τη θεραπεία τους. Στη δική τους κυρίως συμβολή οφείλεται αυτή η έκδοση.

Τέλος, θα ήθελα να εκφράσω τις πιο ειλικρινείς ευχαριστίες μου στην Όλγα Παπακώστα και στη Χρύσα Ξενάκη για την επιμέλεια και τη γλωσσική επεξεργασία των κειμένων καθώς και στον εκδότη Παύλο Παπαχριστοφίλου για την αμέριστη συμπαράστασή του στην όλη προσπάθεια.

Όσα γράφονται σε αυτό το βιβλίο πηγάζουν από την προσπάθεια σύνθεσης και παρουσίασης σε κατανοητή μορφή ορισμένων από τις πιο σημαντικές πτυχές της ψυχαναλυτικής διαδικασίας. Τα περισσότερα από τα κείμενα που παρατίθενται εδώ έχουν γραφεί με ένα διττό στόχο: από τη μία πλευρά να συμβάλουν στην ανταλλαγή απόψεων με έμπειρους συναδέλφους, και από την άλλη να γίνουν κατανοητά από το κοινό που παρακολουθεί τέτοια θέματα.

Με άλλα λόγια, τα κείμενα αυτά γράφηκαν για να γίνουν κατανοητά από νέους θεραπευτές ή αναλυτές, από εκπαιδευόμενους, αλλά και από άλλους επαγγελματίες του χώρου της ψυχικής υγείας οι οποίοι ενδιαφέρονται για θέματα που σχετίζονται με την ψυχανάλυση και την ψυχοθεραπεία. Από τη σκοπιά αυτή το βιβλίο έχει και μια διδακτική φιλοδοξία: στοχεύει να συμβάλει στην κατανόηση μιας σειράς σημαντικών εννοιών (εμπαθητική κατανόηση, προβλητική ταύτιση, παλινδρόμηση κ.λπ.), που αναφέρονται στη μία ή στην άλλη πλευρά της θεραπευτικής διαδικασίας.

789603 446774

ISBN 960-344-677-7